

SAMARQAND SHAHRIDAGI MIRZO ULUG'BEK MADRASASI**Mardiyeva Dildora Bahodirovna**

Kamoliddin Behzod nomidagi milliy rassomlik va
dizayn instituti Amaliy san'at fakulteti Me'moriy
obidalar bezagini ta'mirlash yo'nalishi 115-22-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Samarqand shahrida joylashgan Mirzo Ulug'bek madrasasining o'lchamlari, me'moriy xususiyatlari, va tarixiy ahamiyati yoritiladi. Madrasa Amir Temur davrida barpo etilgan ulkan ansamblning bir qismi bo'lib, undagi murakkab geometrik naqshlar, mohirona ganch o'ymakorligi va muvozanatli me'moriy uslublar tasvirlanadi. Maqola madrasaning nafaqat ilmiy markaz sifatidagi ahamiyatini, balki o'ziga xos me'moriy uslubini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Mirzo Ulug'bek madrasasi, Samarqand, me'morchilik, arxitektura, madaniy meros, Registon.

Abstract: This article examines the dimensions, architectural features, and historical significance of the Mirzo Ulugbek Madrasah in Samarkand. The madrasah is part of a larger ensemble built during the reign of Amir Temur, and features intricate geometric patterns, intricate ganchite carving, and balanced architectural styles. The article analyzes the importance of the madrasah not only as a scientific center, but also its unique architectural style.

Key words: Mirzo Ulugbek Madrasah, Samarkand, architecture, cultural heritage, Registan.

Аннотация: В данной статье описаны размеры, архитектурные особенности и историческое значение медресе Мирзо Улугбека, расположенного в Самарканде. Медресе является частью огромного ансамбля, построенного во времена правления Амира Темура, и отличается замысловатыми геометрическими узорами, сложной резьбой по ганчу и сбалансированными архитектурными стилями. В статье анализируется значение медресе не только как научного центра, но и его уникального архитектурного стиля.

Ключевые слова: медресе Мирзо Улугбека, Самарканд, архитектура, архитектура, культурное наследие, Регистан.

KIRISH

Samarqand shahridagi Mirzo Ulug‘bek madrasasi Markaziy Osiyo me‘morchiligining eng yorqin namoyandalaridan biri hisoblanadi. Bu bino XV asrda, Ulug‘bek hukmronligi davrida qurilgan bo‘lib, Registon ansamblining markaziy qismi sanaladi. Madrasa nafaqat ilm maskani, balki o‘sha davr me‘moriy san‘atining yuqori cho‘qqisini namoyon etuvchi inshootdir.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi 1417-1420 yillar oralig‘ida barpo etilgan. Binoning umumiy hajmi 81 x 56 metrni tashkil etadi. Madrasa to‘rtburchak shaklida loyihalashtirilgan bo‘lib, markazida katta hovli joylashgan. Hovlining o‘lchami taxminan 30 x 30 metrni tashkil qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Madrasaning bosh fasadi 35 metr balandlikdagi ulkan peshtoq bilan ajralib turadi. Peshtoqni g‘ishtdan ishlangan murakkab geometrik naqshlar va mozaikalar bezab turadi. Ichki qismlarida ganch o‘ymakorligi, naqshinkor to‘sinlar va devoriy bezaklar mavjud. Madrasa tarkibida 56 ta hujra va ikki qavatli ayvonlar mavjud bo‘lib, ular talabalarning ilmiy faoliyatlari uchun mo‘ljallangan edi. Shuningdek, dars o‘tish uchun katta xona (darshona) va ibodat uchun mo‘ljallangan masjid qismi mavjud.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi Temuriylar davri arxitekturasining o‘ziga xos xususiyatlarini o‘zida mujassam etadi. Binoda ko‘k rangning turli tuslari, o‘simlik va geometrik naqshlar uyg‘un ravishda ishlatilgan. Fasadni bezashda zanjirsimon naqshlar, g‘isht o‘ymakorligi va koshinkorlik san’atining eng nozik texnikalari qo‘llanilgan. Madrasa ko‘rinishida ilmga e’tibor va estetik uyg‘unlik aks etadi.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi Samarqand shahrining me’moriy merosi bo‘lib, uning o‘lchamlari va dizaynida Temuriylar davrining buyuk me’morchilik an‘analari namoyon bo‘lgan. Bu madrasa nafaqat ilm maskani, balki o‘z davrining yuksak badiiy qiymatga ega bo‘lgan inshooti sifatida tarix sahifasida mustahkam o‘rin egallagan.

Bugungi kunda Mirzo Ulug‘bek madrasasi Samarqandning eng yirik turistik obidalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Registon maydonidagi boshqa ikkita madrasaga — Sherdor va Tillaqo‘pirmadrasalariga uyg‘un holda joylashgan bu bino zamonaviy restavratsiya ishlari tufayli yaxshi saqlanib kelmoqda. Restavratsiya jarayonida madrasaning tarixiy ko‘rinishini tiklashga alohida e’tibor qaratilgan bo‘lib, uning o‘ziga xos naqshlari va geometrik bezaklari asl holicha saqlab qolingan.

Madrasaning ichki qismi hozirda muzey va ko‘rgazma maskani sifatida foydalaniladi. Ushbu bino nafaqat tarixiy inshoot sifatida qadrlanadi, balki xalqaro miqyosda UNESCOning Jahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan yodgorlik sifatida ham ahamiyatga ega.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi Markaziy Osiyo tarixida muhim o‘rin tutuvchi ilmiy va madaniy merosdir. Uni chuqur o‘rganish va kelajak avlodlarga etkazish uchun:

Ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish: Me’moriy uslublarni yanada chuqur tahlil qilish va ularni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish zarur.

Madrasani sayyohlar uchun yanada qulay qilish maqsadida qo‘shimcha ekskursiya xizmatlarini yo‘lga qo‘yish lozim.

Madrasaning ilmiy merosini yoritish maqsadida maxsus kurslar va seminarlar tashkil etish foydali bo‘lar edi.

Binoni tabiiy va inson omillaridan himoya qilish uchun muntazam ravishda restavratsiya va konservatsiya ishlarini amalga oshirish talab etiladi.

Shunday qilib, Mirzo Ulug‘bek madrasasi nafaqat tarixiy me‘moriy inshoot sifatida, balki ilm-fan va madaniyatni rivojlantiruvchi ilmiy markaz sifatida ham o‘zining ahamiyatini saqlab kelmoqda. Uni o‘rganish va himoya qilish — nafaqat o‘zbek xalqining, balki butun insoniyatning umumiy burchidir.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi o‘zining puxta rejalangan me‘moriy tuzilishi, nafis bezaklari va o‘lchovlardagi mutanosibligi bilan ajralib turadi. Bino qurilishida geometrik naqshlar va murakkab simmetriya tamoyillari qo‘llanilgan bo‘lib, bu me‘morchilik va matematikaning o‘zaro uyg‘unligini aks ettiradi. Peshtoqning ulkan balandligi va kengligi madrasa kiraverishiga ulug‘vorlik bag‘ishlagan. Naqshlarda arabeska uslubida ishlangan yozuvlar, ko‘k va och yashil ranglarning uyg‘unligi binoning badiiy qiymatini oshiradi.

Madrasaning hovlisi va hujralari me‘moriy jihatdan markazga intiluvchi dizaynda qurilgan bo‘lib, bu ilm-fan va diniy ta’limning markaziy o‘rnini ramziy ifodalaydi. Hujralarining muvozanatli joylashuvi talabalarning yashashi va ilmiy faoliyati uchun qulay muhit yaratgan. Bu dizayn madrasa ta’lim tizimining mukammal ishlashiga xizmat qilgan.

Binoning ichki qismlari ham o‘ziga xos bezaklar bilan boyitilgan. Ganch o‘ymakorligi va koshinkorlik san’ati yordamida yaratilgan naqshlar Ulug‘bek davri ustalari tomonidan katta mahorat bilan ishlangan. Ayniqsa, binoning darsxona qismi va masjid qismi orasidagi o‘zaro uyg‘unlik ilm-fan va dinning bir-birini to‘ldiruvchi tamoyillarga asoslanganligini ko‘rsatadi.

Mirzo Ulug‘bek madrasasi XV asrda ilmiy markaz sifatida o‘zining ahamiyatini saqlagan. Bu yerda astronomiya, matematika va falsafa kabi fanlar o‘rgatilgan. Binoning joylashuvi Samarqand shahrining madaniy markazi bo‘lgan Registon maydoniga to‘g‘ri kelgan bo‘lib, bu madrasani boshqa inshootlar bilan uyg‘unlikda ko‘rsatadi. Madrasa

Ulug'bekning ilm-fan rivojiga qo'shgan hissasini, shuningdek, uning bilim va san'atga bo'lgan hurmatini ifoda etadi.

Ulug'bek madrasasi o'z davrida nafaqat ilmiy muassasa sifatida, balki madaniy muloqot markazi sifatida ham faoliyat yuritgan. Bu yerdagi ilmiy suhbatlar, bahs-munozaralar ilm-fan rivojini rag'batlantirgan va Markaziy Osiyo hududining intellektual salohiyatini yuksaltirgan.

Ilm-fanning rivojiga ta'siri: Madrasa Ulug'bekning ilm-fan sohasidagi qarashlarini amalga oshirish uchun asosiy makon bo'lib xizmat qilgan. Bu yerda yetishib chiqqan olimlar, masalan, Ali Qushchi, keyinchalik dunyo ilm-faniga katta hissa qo'shgan. Madrasaning tashkil etilishi ilmiy bilimlarni o'rganish va targ'ib qilishga katta xizmat qilgan.

Me'moriy merosning yuksakligi: Madrasaning me'moriy tuzilishi va bezaklari Markaziy Osiyo san'atining oltin davriga tegishli ekanligini ko'rsatadi. Bu bino o'zining estetik jozibasi va funkcionalligini birlashtirgan noyob inshootlardan biridir. Hujralar, darsxonalar va ibodat joylarining moslashuvchan dizayni uning ko'p maqsadli foydalanishga mo'ljallanganligini isbotlaydi.

Madaniy va tarixiy ahamiyat: Mirzo Ulug'bek madrasasi nafaqat o'z davrining ilm-fan va din markazi, balki butun Markaziy Osiyoning madaniy yodgorligi sifatida ahamiyatga ega. Binoning joylashuvi va Registon ansamblidagi boshqa inshootlar bilan uyg'unligi Samarqandni o'z davrining eng muhim ilmiy-madaniy markazlaridan biriga aylantirgan.

Hozirgi zamonda ahamiyati: Madrasa bugungi kunda madaniy va ilmiy meros sifatida dunyo ahamiyatini saqlab kelmoqda. U xalqaro sayyohlarni jalb qiluvchi tarixiy maskan bo'lib, Samarqandning jahon miqyosidagi obro'sini oshirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Mirzo Ulug'bek madrasasi Markaziy Osiyo ilmiy va me'moriy tarixining yuksak yodgorligi sifatida dunyo madaniyati sahifalarida o'ziga xos o'rinni egallaydi. Uning

puxta rejalangan me'moriy tuzilishi, estetik bezaklari va ilmiy markaz sifatidagi roli o'tmishning buyuk ilmiy yutuqlari va san'at mahoratini bugungi avlodlarga etkazmoqda. Madrasa faqat tarixiy obida emas, balki madaniy taraqqiyot va bilim olish uchun abadiy ilhom manbai bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Axmedov, B. A. "Temuriylar davri me'morchiligi". Toshkent: Fan nashriyoti, 1996.
2. Mirzaahmedov, B. "Registon maydoni va uning tarixiy obidalari". Samarqand: Zarafshon nashriyoti, 2021.
3. Gulyamov, S. "O'zbekiston arxitektura san'ati". Toshkent: O'zbekiston, 1989.
4. Rashidov, M. "Markaziy Osiyo madrasalari tarixi va ularning ahamiyati". Toshkent: Universitet nashriyoti, 2020.
5. UNESCO. "World Heritage Sites in Central Asia: Samarkand and its Architectural Legacy". Parij: UNESCO Press, 2017.
6. Allabergenov, A. "Ulug'bek va uning ilmiy merosi". Toshkent: Ma'naviyat, 2022.